

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА КАТУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

CHALLENGING ISSUES OF PUNISHMENT FOR TORTURE IN THE CRIMINAL LAW OF UKRAINE

Лещенко А.В., аспірант,

Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0008-5983-5260

У цій статті автор досліджує та аналізує покарання за катування у кримінальному праві України. В Україні відомі непоодинокі випадки вчинення катувань з боку працівників правоохоронних органів, які так і залишилися непокараними. Це питання є особливо актуальним сьогодні після прийняття та внесення змін Верховною Радою України до ст. 127 Кримінального кодексу України (тут і надалі КК України). Новацією цієї роботи є використання напрацювань та підходів по захисту прав людини, що надає можливість дослідити під іншим кутом обґрунтованість встановленого покарання за катування. Аналіз статистики за 2023 рік щодо катування та системний підхід до дослідження цього питання саме з погляду кримінального права України. За практикою ЄСПЛ право на заборону катувань за ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі Конвенція) відноситься до абсолютного права, за яким у жодній ситуації не дозволяється вчиняти катування. Таке покарання та внесення змін до КК України буде адекватним та справедливим та відповідатиме позитивним зобов'язанням держави за ст. 3 та 14 вказаної Конвенції. Такі законодавчі зміни нададуть можливість у майбутньому попередити порушення прав людини і громадянина та притягнути винних осіб, які вчиняють катування і відповідатимуть справедливості та невідворотності покарання. Доводиться існування тісного зв'язку між правами людини, позитивними зобов'язаннями держави та покаранням за катування, що потребує проведення детальних наукових досліджень. Резюмується, що наукове дослідження питання кримінально-правової характеристики катування у кримінальному праві України слід продовжувати шляхом вироблення поняття та ознак катування, а також дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки катувань саме з точки зору змістовних характеристик цього явища.

Ключові слова: катування, тортури, покарання за катування, покарання за тортури, покарання за катування та права людини.

In this article, the author investigates and analyzes the punishment for torture in the criminal law of Ukraine. In Ukraine, there are many known cases of torture by law enforcement officers, which have remained unpunished. This issue is especially relevant today after the adoption and amendment by the Verkhovna Rada of Ukraine of Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter referred to as the Criminal Code of Ukraine). The innovation of this work is the use of developments and approaches to the protection of human rights, which provides an opportunity to examine the validity of the established punishment for torture from a different angle. Analysis of statistics for 2023 on torture and a systematic approach to studying this issue precisely from the point of view of the criminal law of Ukraine. According to the practice of the ECHR, the right to prohibit torture under Art. 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the Convention) refers to an absolute right, according to which torture is not allowed in any situation. Such punishment and amendments to the Criminal Code of Ukraine will be adequate and fair and will comply with the positive obligations of the state under Articles 3 and 14 of the said Convention. Such legislative changes will provide an opportunity in the future to prevent violations of human and civil rights and to bring to justice the guilty persons who commit torture and will comply with the justice and inevitability of punishment. It is proved that there is a close connection between human rights, positive obligations of the state and punishment for torture, which requires detailed scientific research. It is summarized that scientific research on the issue of the criminal-legal characteristics of torture in the criminal law of Ukraine should be continued by developing the concept and signs of torture, as well as investigating the objective and subjective signs of torture precisely from the point of view of the substantive characteristics of this phenomenon.

Key words: torment, torture, punishment for torment, punishment for torture, punishment for torment and human rights.

Постановка проблеми: Однією з багатьох актуальних проблем для України, яка має не лише кримінально-правові, але і соціальні наслідки для усього суспільства, є проблема катувань та покарання за катування. У цьому контексті особливу увагу варто приділити покаранню за тортури, що вчинені представниками влади. Існують непоодинокі випадки, коли заподіяння тортур з боку представників держави так і залишилися непокараними. Ці питання є особливо актуальними після прийняття та внесення змін вітчизняним законодавцем до ст. 127 КК України в редакції Закону № 2812-IX від 01.12.2022, якою уведено в дію та встановлено покарання за катування, у тому числі і представників держави. Сам Закон України «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення відповідальності за катування» набув чинності 29 грудня 2022 року.

Одночасно покарання за катування є частиною кримінально-правової характеристики цього злочину, має важливе значення як у теорії кримінального права України, так і загалом у суспільстві, залишаючись одночасно одним з головних чинників профілактики та боротьби з катуваннями на практиці при притягненні до кримінальної відповідальності за ст. 127 КК України.

Поряд з цим на сьогодні майже відсутні наукові дослідження з питання покарання за катування у кримінальному праві України.

Більшість вчених, досліджуючи у своїх роботах катування, не бачать необхідності в ретельному аналізі цього явища. Навіть на перший погляд, досліджуючи покарання за катування, видно різнобарвну картину, що демонструє необхідність систематизації усіх цих поглядів та вироблення єдиного підходу для аналізу цих актуальних правових явищ.

Актуальність теми дослідження. Проблема покарання за катування є актуальною через внесення змін у КК України і викладення ст. 127 КК у новій редакції 2022 року, а також відсутність єдиного підходу до розуміння змісту та наслідків цього явища та різноманітність поглядів щодо покарання за катування як у наукових дослідженнях, так і в практичній діяльності.

Сьогодні складно віднайти щось спільне між правами людини та покаранням за катування за ст. 127 КК України. Але це лише верхівка айсбергу, оскільки з моменту ратифікації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі Конвенція) та розвитку практики Європейського суду з прав людини (надалі Суд, ЄСПЛ) між цими двома поняттями існує дуже тісний зв'язок. За сталою практикою ЄСПЛ, одним з позитивних обов'язків держави за статтею 3 Конвенції є обов'язок законодавчо визнати катування злочином, визначити покарання і ефективно розслідувати випадки катувань.

Завданням вказаної роботи є дослідження та аналіз покарання за катування у кримінальному праві України з метою розкриття значення цього поняття, виявлення та висвітлення проблемних питань у покаранні за катування, а також дослідження тенденцій їх застосування.

При цьому новацією цієї роботи для повноти дослідження проблем покарання за катування є залучення напрацювань та підходів з міжнародного права прав людини (надалі МППЛ) щодо кваліфікації прав людини, що надає можливість дослідити під іншим кутом обґрунтованість встановленого покарання за катування, аналіз статистики за 2023 рік та системний підхід до дослідження цього питання саме з погляду кримінального права України.

Стан дослідження теми. Серед існуючих розробок про покарання за катування у кримінальному праві України необхідно виділити роботи таких науковців, як А.В. Савченка, К.В. Катеринчука, Є.В. Фесенка, С. В. Шевчука, П. В. Пушкаря, А.А. Ширанта та багатьох інших.

У науці кримінального права України ситуація з дослідженням покарання за катування різноманітна та вчені, які займалися дослідженням як катувань, так і покарання за катування, з цього питання не мають одностайної думки.

На думку Шевчука С.В., заборона тортур діє як принцип, що оперує як заборною дій, що становлять тортури, так і позитивним обов'язком держави криміналізувати злочин тортур, запровадити належні та ефективні механізми розслідування випадків тортур та ефективного покарання за такі злочини [1, с. 134-135].

Як вважає Є.В. Фесенко, оскільки за катування встановлено найбільш суворе покарання серед злочинів проти здоров'я, то цей вищий ступінь небезпеки повинні втілювати його об'єктивні та суб'єктивні ознаки [2, с. 28].

На думку В.К. Катеринчука з приводу покарання за катування, катування мінімум має каратися 3 роками позбавлення волі, а максимум - 15 роками - в особливо кваліфікованому складі, при цьому додатковим покаранням має бути позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 5 років [3, с. 193].

А. В. Савченко вважає, що сучасний стан (на час друку цієї роботи встановлено покарання ч. 1 ст. 127 КК України у виді позбавлення волі на строк від 2 до 5 років, а за ч. 2 - позбавлення волі на строк від 5 до 10 років) є загалом відповідним, оскільки застосування якихось менш суворих покарань (зокрема, обмеження свободи чи штрафу, як це практикується в окремих зарубіжних країнах) суперечило б співрозмірності відплати за скоєне суспільно небезпечне діяння [4, с. 184-185].

На нашу думку, залучення досліджень з МППЛ саме для визначення справедливого покарання за катування надає змогу під іншим кутом дослідити це поняття, що є новацією, чого не було зроблено до цього у кримінальному праві України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на постійні твердження чиновників про покращення ситуації щодо покарання за катування та його профілактику в Україні, сьогодні під час воєнного стану проблема покарання за катування є досить актуальною.

Україна для боротьби з катуваннями прийняла Стратегію протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації, яка затверджена розпорядженням КМУ від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р. Ця Стратегія поставила за основні очікувані результати до 01 січня 2024 року припинити ганебні практики катування осіб працівниками правоохоронних органів та ефективність розслідування випадків катування, яке відповідатиме усім визначеним міжнародним стандартам.

На думку Али Ширанта, так історично склалось, що про катування у правоохоронній та пенітенціарній системі не дуже прийнято говорити, а випадки такого кату-

вання важко розслідувати. Слід зазначити, що катування можливе коли одні мають перевагу за рахунок влади та/або зброї - а інші залишаються беззахисними. До групи ризику заподіювачів катування входять правоохоронці. Катування вчиняється, як правило, у місцях несвободи відносно засуджених осіб та/або осіб, затриманих за підозрою у вчиненні тяжких та/або особливо тяжких злочинів. Натомість, війна в Україні це явище значно масштабувала - на окупованих територіях російські військові, як правило, катували всіх, кого вважали підозрілими, а після деокупації наслідки катування стали очевидними, що наразі зробило розслідування воєнних злочинів пріоритетом правоохоронної системи [5, с. 4].

Для початку слід проаналізувати офіційну статистику притягнення до кримінальної відповідальності за катування в Україні в аспекті досліджуваного явища за 2023 рік. Для усвідомлення реального стану цього аспекту проблеми покарання за катування звернемося до статистичних даних, які містяться у Єдиному звіті про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року та опубліковані на сайті Офісу Генерального прокурора [6, с. 1].

Відповідно до цих статистичних даних Офісу Генерального прокурора, на всій території України у період з січня по грудень 2023 року за ст. 127 КК України загалом обліковано 94 кримінальні правопорушення за катування, з них повідомлення про підозру за вчинення катувань було вручене 53 рази, до суду направлено з обвинувальним актом 37 кримінальних проваджень, а станом на кінець грудня 2023 року у правоохоронних органах остаточне рішення не прийнято у 48 кримінальних провадженнях за цією статтею. Додатково аналіз статистики показав, що у 9 випадках кримінальне провадження за катування було закрито.

Для порівняння, за статистичними даними Офісу Генерального прокурора з січня по грудень 2023 року усього було зафіксовано 96 238 кримінальних правопорушень за різними статтями КК України, повідомлено про підозру у 50 858 випадках, до суду направлено з обвинувальними актами 49 110 кримінальних проваджень, закрито 76 524 кримінальних проваджень, остаточне рішення не прийнято у 46 187 кримінальних провадженнях [6, с. 1].

Таким чином, КМУ «майже втілює у життя» цю стратегію, адже використовуючи нескладні математичні розрахунки, за статистичними даними за січень-грудень 2023 року відсоток відкритих облікованих кримінальних проваджень за катування за ст. 127 КК України (94) становить 0,09 відсотка у відношенні до загальної кількості зареєстрованих кримінальних проваджень в Україні (усього 96 238 кримінальних проваджень).

Аналіз статистики чітко показує, що фактично правоохоронні органи України майже повністю усунулися від розслідування катувань і реально катувань у 2023 році було вчинено набагато більше. Ніхто навіть не намагається і не бажає розслідувати ці злочини, внаслідок чого одним з аспектів проблеми покарання за катування є висока латентність, і такі кримінальні провадження майже ніколи не доходять до суду. Про яку реальну боротьбу з катуваннями можна говорити, коли за 2023 рік усі правоохоронні органи на всій території України направили до суду 37 обвинувальних актів за ст. 127 КК України.

При цьому покарання за катування як особливий склад можна кваліфікувати за статтею 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни через жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій.

Відповідно до цих статистичних даних Офісу Генерального прокурора, на всій території України у період

з січня по грудень 2023 року за статтею 438 КК України загалом обліковано 60 944 кримінальні правопорушення, але визначити скільки з них є катуваннями на цей час складно [6, с. 1].

Як ми бачимо, аналіз статистичних даних щодо кримінальних правопорушень за 2023 рік чітко показує, що основною державною політикою в Україні при притягненні до кримінальної відповідальності за катування у воєнний період часу є кваліфікація правоохоронцями таких дій як катування не за ст. 127 КК України, яка безпосередньо встановлює кримінальну відповідальність за катування, а тому числі і представників іноземних держав, а застосування ст. 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни, що дуже складна у доказуванні та щодо якої можуть бути проблеми при притягненні до кримінальної відповідальності винних у майбутньому.

Стаття 28 Конституції України визначає, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Ця норма імплементована в законодавство України з Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Конвенції, які закріплюють заборону тортур як одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства.

Поряд з цим ст. 127 КК України визнає кримінально-караними діяння та встановлює кримінальну відповідальність за катування. У теорії та практиці кримінального права виникає багато питань щодо формулювання диспозиції цієї статті, але ця тема потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Загальновідомо, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК України).

При цьому КК України визначає, що покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність (ч. 2 ст. 50 КК України).

Якщо розглянути покарання за катування у діючий редакції ст. 127 КК України, то санкція за ст. 127 КК України встановлює у ч. 1 покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 до 6 років (до внесення змін було від 2 до 5 років позбавлення свободи), у ч. 2 цієї статті як кваліфікованому складі катувань, вчинених повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з метою дискримінації, у тому числі з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості - позбавлення волі на строк від 5 до 10 років; у ч. 3 цієї статті як особливо кваліфікованому складі катувань, вчинених представником держави, у тому числі іноземної - позбавлення волі на строк від 7 до 12 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Через призму ст. 12 КК України, за санкцією ч. 1 та ч. 2 ст. 127 КК України визнаються тяжким злочином, а ч. 3 цієї статті - особливо тяжким злочином.

Давайте порівняємо це з санкцією ст. 115 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство, де законодавець визначає покарання за ч. 1 ст. 115 - від 7 до 15 років позбавлення волі, а за ч. 2 цієї статті - так і взагалі від 10 до 15 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі.

При цьому санкція за порушення законів і звичаїв війни за ст. 438 КК України передбачає покарання за ч. 1 цієї статті - позбавлення волі на строк від 8 до 12 років, а за ч. 2 як кваліфікованим складом цієї статті - позбавленням волі на строк від 10 до 15 років або довічним позбавленням волі.

Безумовно, у порівнянні з іншими статтями КК України в сучасних реаліях нашого життя покарання за катування явно не відповідає як забороні катувань як абсолютного права, так і позитивним зобов'язанням відповідно до ст. 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Відповідно до статистичних даних Європейського суду за період з 1997 по 2021 рік ЄСПЛ визнав 23 порушення Україною ст. 3 Конвенції про заборону тортур, та ще 123 Суд прийняв рішення про порушення Україною позитивних зобов'язань щодо проведення ефективного розслідування катувань [7, с. 2]. При цьому за весь час Україна сплатила жертвам катувань солідні компенсації з Державного бюджету України.

Відповідно до Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації, яка була затверджена Розпорядженням КМУ від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р, станом на вересень 2021 року з державного бюджету сплачено 1 471 609,93 (один мільйон чотириста сімдесят одна тисяча шістсот дев'ять) Євро відшкодування у зв'язку з порушенням Україною положень статті 3 Конвенції у рішеннях Європейського суду у групі справ «Каверзін (заява № 23893/03), Афанасьєв (заява № 38722/02) та Белоусов (заява № 4494/07) проти України».

При цьому у цій Стратегії зазначається, що з 2015 року зросла кількість звернень до медичних закладів у зв'язку із заподіянням працівниками правоохоронних органів тілесних ушкоджень; у 2015 році цей показник становив 1217 осіб, у 2016 році - 1666, у 2017 році - 2386 осіб.

І це було ще до початку повномасштабного вторгнення, через яке наразі дуже підвищиться кількість фактичних випадків катувань на території України, які наразі навіть не розслідуються.

Усі ці дані підтверджують наші твердження про те, що для науки кримінального права варто запозичити та використати в контексті дослідження проблем покарання за катування умовний поділ прав людини з міжнародного права прав людини (МППЛ), за яким усі права людини умовно поділяють на абсолютні та обмежені.

За своїм змістом абсолютні права не допускають жодних обмежень чи винятків, і втручання держави у ці права категорично заборонено за жодної ситуації та незважаючи на будь-які фактори. Перелік абсолютних прав дуже невеликий, і включає в себе заборону катувань (ст. 3 Конвенції), заборону рабства (ст. 4 Конвенції) та заборону колективного вислання іноземців (ст. 4 Протоколу № 4 Конвенції).

Поряд з цим, обмежені права за своїм змістом допускають винятки, і можливість втручання з боку держави, проте держава має дотримуватися певних умов, щоб таке втручання в право не порушувало вимог Конвенції. До обмежених прав у МППЛ відносять навіть такі важливі права, як право на життя (ст. 2 Конвенції), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції), право на справедливий суд (ст. 6 Конвенції) та інші права.

Не зважаючи на цінність життя як надбання цивілізації та найбільшої соціальної цінності, ст. 2 Конвенції, яка гарантує право на життя, не розглядає позбавлення життя як таке, що вчинене на порушення ст. 2, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; в) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання. Таким чином, якщо у результаті правомірних дій правоохоронців для придушення заворушення особу умисно позбавлено життя з боку працівників правоохоронних органів, то такі дії держави є правомірним втручанням за ч. 2 статті 2 Конвенції та не будуть визнані Судом порушеннями Конвенції.

При цьому на відміну від обмежених прав, за практикою ЄСПЛ право на заборону катувань за ст. 3 Конвенції відноситься до абсолютного права, за яким у жодній ситуації не дозволяється завдавати катування. Абсолютний характер права на заборону катувань, на відміну від інших матеріальних положень Конвенції за своєю природою зводиться до того, що відступати від цієї абсолютної

заборони не дозволяється за будь-якої, навіть найгіршої ситуації.

Якщо порівняти ці права, то на відміну від права на життя, яке є обмеженим і дозволяє втручання держави, будь-яке катування буде порушенням ст. 3 Конвенції, навіть не зважаючи на страшні загрози чи наслідки, такі як загроза терористичних актів, загибель людей, масові заворушення, знищення нації чи війна.

При призначенні покарання слід керуватися завданням, яке визначене у ст. 1 КК України, за яким завданням закону про кримінальну відповідальність в першу чергу є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Як ми бачимо, забезпечення абсолютних прав, таких як заборона катування, при призначенні покарання законодавцем повинно мати набагато жорсткіше покарання та становити, як мінімум, аналогічне покарання як і у випадку умисного вбивства за порушення права на життя. Це має бути особливо тяжкий злочин з огляду на абсолютний характер такого права у порівнянні з іншими правами, зокрема правом на життя, правом на свободу тощо.

Вважаємо хибною державну політику в Україні при притягненні до кримінальної відповідальності за катування у воєнний період часу, оскільки правоохоронці кваліфікують катування не за статтею 127 КК України, яка безпосередньо встановлює відповідальність за катування, в тому числі і представників іноземних держав, а за ст. 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни. Такі помилкові дії правоохоронних органів України і державна політика при кваліфікації катувань за ст. 438 КК України, які стали «негативною тенденцією», значно ускладнюють роботу правоохоронцям та суддям у майбутньому, а також через складність доведення порушень законів і звичаїв війни можуть у майбутньому поставити під загрозу притягнення винних за катування.

Встановлення належного покарання за катування впливає на інші інститути, зокрема на інститут звільнення від кримінальної відповідальності. Якщо ми розглянемо санкцію за ч. 1 ст. 127 КК України (тяжкий злочин), то у разі спливу 10 років з моменту катувань особа, яка завдала катування, звільняється від кримінальної відповідальності за п. 3 ч. 1 ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності.

З особистого досвіду роботи автора як адвоката, слід поділитися історією з практики, коли були застосовані тортури до затриманої особи. У тій справі сліди тортур

вдалося засвідчити документально та отримати висновок експерта про наявність тілесних ушкоджень у жертви, проте винні особи так і не були притягнуті до кримінальної відповідальності через сплив строків давності.

Окремою проблемою покарання за катування за ст. 127 КК України є порушення принципу рівності, який закріплений у ст. 21 Конституції України та може вказувати на дискримінацію за ст. 14 Конвенції і порушувати права людини.

Для виходу з цієї ситуації є пропозиція про внесення змін законодавцю у ч. 5 ст. 49 КК України, де зазначити, що давність не застосовується у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 127 КК України (а не тільки ч. 3 ст. 127 КК України), поряд зі злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Аналогічно законодавцю необхідно внести зміни у ч. 1 ст. 75 КК України щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням, де зазначити, що якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне правопорушення, пов'язане з катуванням, передбачене ст. 127 цього Кодексу (а не тільки ч. 3 ст. 127 КК України), при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Таке покарання та внесення змін до КК України буде адекватним та справедливим та відповідатиме позитивним зобов'язанням держави за ст. 3 та 14 вказаної Конвенції. Такі законодавчі зміни нададуть можливість у майбутньому попередити порушення прав людини і громадянина та притягнути винних осіб, які вчиняють катування і відповідатимуть справедливості та невідворотності покарання.

Таким чином, як ми бачимо, існує тісний зв'язок між правами людини, позитивними зобов'язаннями держави та покаранням за катування, що потребує проведення детальних наукових досліджень.

Наукове дослідження питання кримінально-правової характеристики катування у кримінальному праві України слід продовжувати шляхом вироблення поняття та ознак катування, а також дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки катувань саме з точки зору змістовних характеристик цього явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – Вид. 2-е, випр., доп. К.: Реферат, 2007. 848 с.
2. Фесенко Є.П. Нова редакція статті 127 Кримінального кодексу України (науковий коментар). *Адвокат*. 2005. № 4. С. 27-29.
3. Катеринчук К.В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання катуванню: дис. кандидата юрид. наук. К., 2009. 239 с.
4. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. А.В. Савченка. К.: Видавничий дім «Кондор». 2018. 240 с.
5. Ширант А. Проблеми захисту прав потерпілих від катування. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/Problemy-zakhystu-prav-poterpilykh-vid-katuvannia-natsionalnyy-vymir.pdf>.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
7. Violation by Article and by the State. URL: https://echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2021_ENG.pdf.